

IMPROVING INVESTMENT MECHANISMS FOR REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT

Student in the “World Economy and International Economic Relations” Program,
Tashkent State University of Economics

Xakimboyev Jonibek Odiljon o‘g‘li

Abstract

This article provides an in-depth and multidimensional analysis of the role of investment management mechanisms in enhancing the economic potential of the country’s regions, taking into account the requirements of the digital transformation era. It systematically examines the reasons for persistent interregional economic disparities, the theoretical foundations and practical effectiveness of existing investment policy instruments, and their institutional, legal, financial, and social dimensions. The study analyzes the practical application of public-private partnerships, tax and customs incentives, free and small industrial zones, regional investment funds, innovative financing instruments, human capital development programs, and digital management systems. A separate section explores modern trends in regional investment policy, including artificial intelligence-based decision-making systems, fintech and digital financing platforms, ESG (environmental, social, and governance) criteria, smart specialization strategies, and the impact of remote work and digital nomadism on regional investment environments. In addition, the comparative advantages and disadvantages of these mechanisms are presented in tabular form, while a multi-criteria model for assessing regional investment environments and the logic of its application are demonstrated through a hypothetical illustrative example. The study concludes with dozens of specific, practical recommendations for the systematic improvement of regional investment mechanisms.

Keywords

Regional economy, investment environment, public-private partnership, free economic zone, investment attractiveness, regional disparities, convergence, institutional mechanisms, digital transformation, fintech, ESG investments, artificial intelligence, smart specialization, investment index.

**HUDUDIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA
MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH**

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti “Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy
munosabatlar” ta’lim yo’nalishi talabasi
Xakimboyev Jonibek Odiljon o’g’li*

Annotatsiya.

Mazkur maqolada mamlakat hududlari iqtisodiy salohiyatini oshirishda investitsiya jarayonlarini boshqarish mexanizmlarining o’rni, jumladan raqamli transformatsiya davri talablarini hisobga olgan holda, chuqur va ko’p qirrali tahlil qilingan. Hududlararo iqtisodiy tafovutlarning saqlanib qolish sabablari, mavjud investitsiya siyosati vositalarining nazariy asoslari va amaliy samaradorlik darajasi, ularning institutsional, huquqiy, moliyaviy hamda ijtimoiy jihatlarini tizimli ravishda yoritilgan. Tadqiqot davomida davlat-xususiy sheriklik, soliq va bojxona imtiyozlari, erkin va kichik sanoat zonalari, hududiy investitsiya fondlari, innovatsion moliyalashtirish vositalari, inson kapitaliga yo’naltirilgan dasturlar va raqamli boshqaruv tizimlarining amaliyotdagi qo’llanilishi tahlil qilingan. Alohida bo’limda hududiy investitsiya siyosatining zamonaviy yo’nalishlari - sun’iy intellektga asoslangan qaror qabul qilish tizimlari, fintech va raqamli moliyalashtirish platformalari, ESG (ekologik, ijtimoiy va boshqaruv) mezonlari, «aqlii ixtisoslashuv» strategiyasi hamda masofaviy ish va raqamli nomadizm tendensiyalarining hududiy investitsiya muhitiga ta’siri ko’rib chiqilgan. Shuningdek, mexanizmlarning qiyosiy afzallik va kamchiliklari jadval shaklida taqdim etilgan, hududiy investitsiya muhitini

baholashning ko'p mezonli modeli va shartli (illyustrativ) misol asosida uning qo'llanilish mantiqi ko'rsatib berilgan. Tadqiqot yakunida hududiy investitsiya mexanizmlarini tizimli takomillashtirish bo'yicha o'nlab konkret, amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Tayanch so'zlar. hududiy iqtisodiyot, investitsiya muhiti, davlat-xususiy sheriklik, erkin iqtisodiy zona, investitsiya jozibadorligi, hududiy nomutanosiblik, konvergensiya, institutsional mexanizmlar, raqamli transformatsiya, fintech, ESG-investitsiyalar, sun'iy intellekt, aqlli ixtisoslashuv, investitsiya indeksi.

Kirish

Hududiy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan mintaqalarga jalb qilinayotgan investitsiyalarning hajmi, tarkibi va sifati bilan bog'liq bo'ladi. Markazlashgan sanoat va xizmat ko'rsatish infratuzilmasiga ega bo'lgan yirik shaharlar bilan chekka tumanlar o'rtasidagi iqtisodiy salohiyat farqi ko'plab davlatlarda, jumladan tranzit iqtisodiyotga ega mamlakatlarda ham dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. Ushbu nomutanosiblikni bartaraf etishning asosiy vositalaridan biri - hududlarning investitsiya jozibadorligini oshirishga qaratilgan aniq, moslashuvchan va institutsional jihatdan barqaror mexanizmlarni shakllantirishdir.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda investitsiya resurslari uchun raqobat nafaqat davlatlar, balki bir mamlakat ichidagi hududlar o'rtasida ham kuchayib bormoqda. Har bir mintaqqa o'z tabiiy-geografik, demografik va infratuzilma salohiyatidan kelib chiqqan holda o'ziga xos investitsiya taklifini shakllantirishga majbur. Shu bilan birga, markaziy hokimiyat darajasida ishlab chiqiladigan umummilliy investitsiya siyosati vositalari ko'pincha hududlar o'rtasidagi farqlarni yetarlicha hisobga olmaydi, bu esa amaliyotda mexanizmlarning samaradorligini pasaytiradi.

An'anaviy yondashuvda investitsiya siyosati ko'pincha yuqoridan pastga (top-down) tamoyili asosida shakllantiriladi, hududlarning o'ziga xos xususiyatlari - resurs

bazasi, mehnat salohiyati, transport-logistika imkoniyatlari, tabiiy-iqlim sharoitlari, ishlab chiqarish ixtisoslashuvi - yetarlicha hisobga olinmaydi. Natijada, bir xil turdagi imtiyoz va rag'batlantirish tizimi turli hududlarda bir xil samara bermaydi: ba'zi mintaqalarda imtiyozlar investitsiya oqimini sezilarli darajada oshirsa, boshqalarida ular deyarli natija bermaydi. Shu sababli hududiy investitsiya mexanizmlarini differensiallashgan, moslashuvchan va institutsional jihatdan barqaror asosda takomillashtirish zarurati dolzarb ilmiy-amaliy muammo sifatida kun tartibiga chiqmoqda.

So'nggi yillarda raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt texnologiyalari va moliyaviy innovatsiyalarning jadal rivojlanishi hududiy investitsiya siyosatiga ham yangi imkoniyatlar, ham yangi talablar olib kelmoqda. Endilikda investorlar nafaqat an'anaviy soliq va infratuzilma sharoitlariga, balki hududning raqamli tayyorligi, ma'lumotlar infratuzilmasi, ESG mezonlariga muvofiqligi va innovatsion ekotizim salohiyatiga ham e'tibor qaratmoqda. Shu sababli hududiy investitsiya mexanizmlarini takomillashtirish masalasi endi faqat an'anaviy vositalar (imtiyozlar, zonalar, DXSh) doirasida emas, balki zamonaviy raqamli va institutsional yangilanishlar kontekstida ham ko'rib chiqilishi lozim.

Mazkur maqolaning maqsadi - hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishda qo'llaniladigan investitsiya mexanizmlarining nazariy-uslubiy asoslarini tahlil qilish, mavjud amaliyotdagi muammoli jihatlarni aniqlash hamda ularni tizimli takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat: hududiy rivojlanish nazariyalarini tahlil qilish; investitsiya mexanizmlarining mavjud tarkibini o'rganish; ularning afzallik va kamchiliklarini qiyosiy baholash; xorijiy tajribani umumlashtirish; baholash mezonlari modelini ishlab chiqish; amaliy tavsiyalar shakllantirish.

Mavzuning dolzarbligi va nazariy-metodologik asoslar

Hududiy investitsiya siyosatining dolzarbligi bir necha omil bilan izohlanadi. Birinchidan, jahon iqtisodiyotida kapital harakatchanligining ortishi natijasida investorlar tanlov qilishda nafaqat mamlakat darajasidagi, balki aniq hudud darajasidagi shart-sharoitlarni ham qiyoslamoda. Ikkinchidan, raqamli texnologiyalar va logistika infratuzilmasining rivojlanishi natijasida ilgari investitsiya uchun jozibali bo'lmagan hududlar ham yangi imkoniyatlarga ega bo'lmoqda. Uchinchidan, hududlararo iqtisodiy tafovutning kuchayishi ijtimoiy-siyosiy barqarorlikka ham ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu esa davlat siyosatida hududiy tenglashtirish masalasini strategik ahamiyat kasb ettiradi.

Nazariy yo'nalishlar.

Nazariy jihatdan hududiy rivojlanish masalasi bir necha ilmiy maktab doirasida talqin qilinadi:

✚ Neoklassik yondashuv hududlararo tafovutlarning bozor mexanizmlari - ishchi kuchi va kapitalning erkin harakati - orqali o'z-o'zidan tekislanishini ta'kidlaydi. Ushbu nazariyaga ko'ra, kam rivojlangan hududlarda kapitalning marginal unumdorligi yuqori bo'lgani sabab, u yerga investitsiya oqimi tabiiy ravishda yo'naladi (bu «beta-konvergensiya» gipotezasi deb ham yuritiladi).

✚ Kumulyativ sabab-oqibat nazariyasi (Gunnar Myrdal an'anasi) esa aksincha, rivojlangan hududlarga kapital, malakali kadrlar va infratuzilma investitsiyalarining yanada ko'proq oqib kelishi natijasida tafovutning vaqt o'tishi bilan kuchayishi mumkinligini asoslaydi.

✚ Yangi iqtisodiy geografiya nazariyasi (Paul Krugman va boshqalar) agglomeratsiya effektlari, transport xarajatlari va bozor hajmi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganadi hamda ishlab chiqarishning fazoviy jamlanishi sabablarini tushuntiradi.

✚ Endogen o'sish nazariyasi investitsiyalarning nafaqat fizik kapital, balki inson kapitali, texnologik bilim va innovatsion salohiyatga ta'sirini alohida ajratib ko'rsatadi

hamda hududiy rivojlanishda «bilim tarqalishi» (knowledge spillover) effektlarining ahamiyatini ta'kidlaydi.

✚ Institutsional iqtisodiyot maktabi esa investitsiya qarorlarida mulk huquqlarining himoyalanganligi, shartnomalarni ijro etish tizimi, ma'muriy to'siqlar darajasi kabi «yumshoq» omillarning ahamiyatini alohida ta'kidlaydi.

Ushbu nazariy yo'nalishlarning har biri hududiy investitsiya siyosatini shakllantirishda o'ziga xos amaliy xulosalarga olib keladi: neoklassik yondashuv bozor erkinligini kengaytirishni, kumulyativ nazariya faol davlat aralashuvini, yangi iqtisodiy geografiya infratuzilma va logistikaga sarmoya kiritishni, endogen o'sish nazariyasi ta'lim va innovatsiyaga investitsiyani, institutsional maktab esa boshqaruv sifatini yaxshilashni ustuvor deb hisoblaydi. Amaliyotda samarali investitsiya siyosati odatda ushbu yondashuvlarning uyg'unlashgan kombinatsiyasiga asoslanadi.

Konvergensiya va divergensiya modellari

Hududlararo iqtisodiy tafovutning dinamikasini tushuntirishda «konvergensiya» (yaqinlashish) va «divergensiya» (uzoqlashish) tushunchalari markaziy o'rin tutadi. Beta-konvergensiya gipotezasiga ko'ra, boshlang'ich darajada past rivojlanish ko'rsatkichiga ega hududlar vaqt o'tishi bilan rivojlangan hududlarga nisbatan tezroq o'sish sur'atlarini namoyon etishi kutiladi, chunki kapitalning cheklangan resurslarga nisbatan marginal unumdorligi yuqori bo'ladi. Biroq amaliyotda bu jarayon avtomatik tarzda kechmaydi - u faqat ishchi kuchi va kapitalning erkin harakatlanishi, infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanganligi hamda institutsional muhitning qulayligi ta'minlangan taqdirdagina ro'y beradi. Aks holda, kumulyativ sabab-oqibat mexanizmlari kuchayib, divergensiya - ya'ni tafovutning chuqurlashuvi kuzatiladi.

Shu sababli davlat siyosati nuqtai nazaridan investitsiya mexanizmlarining vazifasi - bozorning tabiiy konvergensiya jarayonini rag'batlantirish, ya'ni kam rivojlangan

hududlarda kapitalning marginal unumdorligini amalda ro'yobga chiqarish uchun zarur institutsional va infratuzilma shart-sharoitlarini yaratishdan iboratdir.

Adabiyotlar tahlili.

Hududiy investitsiya siyosati mavzusi iqtisodiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Ko'plab tadqiqotchilar investitsiya rag'batlantirish vositalarining samaradorligini baholashda ularning «tanlab beriladigan» (selective) yoki «umumiy» (horizontal) xarakterga ega ekanligiga alohida e'tibor qaratadi. Tanlab beriladigan imtiyozlar aniq tarmoq yoki loyihalarga yo'naltirilgan bo'lib, ular qisqa muddatda ko'zga tashlanadigan natija bersada, uzoq muddatda bozor buzilishlariga va noadolatli raqobat muhitiga olib kelishi mumkin. Umumiy vositalar esa barcha investorlar uchun bir xil shart-sharoit yaratib, institutsional barqarorlikni ta'minlaydi, biroq ularning maqsadli ta'siri kamroq bo'ladi.

Xalqaro moliya institutlari (Jahon banki, YuNKTAD, IFC) tomonidan chop etilgan tahliliy hisobotlarda takroran ta'kidlanishicha, faqat soliq imtiyozlariga asoslangan rag'batlantirish tizimi uzoq muddatli istiqbolida yetarli natija bermaydi - agar u infratuzilmani rivojlantirish, institutsional muhitni yaxshilash va inson kapitaliga investitsiya kiritish bilan uyg'unlashtirilmasa. Bir qator tadqiqotlarda shuningdek ta'kidlanishicha, investorlar uchun soliq stavkasining o'zi emas, balki soliq va ma'muriy muhitning bashorat qilinuvchanligi hamda barqarorligi ko'proq ahamiyat kasb etadi - bu «institutsional risk» nazariyasi doirasida keng o'rganilgan.

Shu bois zamonaviy tadqiqotlarda investitsiya mexanizmlarini alohida-alohida vositalar to'plami emas, balki o'zaro bog'liq elementlardan iborat yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqish tendensiyasi kuzatilmoqda. Bunday tizimli yondashuv doirasida huquqiy-me'yoriy baza, moliyaviy-kredit vositalari, infratuzilma loyihalari, inson kapitali va institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlari birgalikda tahlil qilinadi. Shuningdek,

so'nggi yillar adabiyotida raqamli boshqaruv vositalarining investitsiya muhitiga ta'siri alohida tadqiqot yo'nalishi sifatida shakllanmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda quyidagi ilmiy usullardan kompleks foydalanildi:

✚ Tizimli tahlil usuli - hududiy investitsiya mexanizmlarining alohida elementlarini yaxlit tizim doirasida, ularning o'zaro bog'liqligini hisobga olgan holda o'rganish uchun qo'llanildi;

✚ Qiyosiy tahlil usuli - turli mexanizmlarning (soliq imtiyozlari, DXSh, erkin zonalar) afzallik va kamchiliklarini o'zaro solishtirish uchun ishlatildi;

✚ Institutsional tahlil usuli - investitsiya jarayonlarida ishtirok etuvchi institutlar (davlat organlari, boshqaruv kompaniyalari, moliyaviy vositachilar) o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni o'rganishga yo'naltirildi;

✚ SWOT-tahlil usuli - hududiy investitsiya muhitining kuchli va zaif tomonlarini, imkoniyat va tahdidlarini tizimlashtirish uchun qo'llanildi;

✚ Induktiv-deduktiv mantiqiy usul - xususiy holatlardan umumiy xulosalarga, va aksincha, umumiy nazariy qoidalardan aniq amaliy tavsiyalarga o'tishda qo'llanildi.

Tadqiqot ob'ekti sifatida hududiy darajada qo'llaniladigan investitsiya rag'batlantirish mexanizmlari, tadqiqot predmeti sifatida esa ushbu mexanizmlarni takomillashtirishga qaratilgan tashkiliy-iqtisodiy munosabatlar belgilandi. Tadqiqot tavsifiy (deskriptiv) va me'yoriy (normativ) tahlil uyg'unligiga asoslanadi: birinchi bosqichda mavjud holat tavsiflanadi, ikkinchi bosqichda esa "qanday bo'lishi kerak" degan savolga javob beruvchi tavsiyalar shakllantiriladi.

Hududiy investitsiya muhitini shakllantiruvchi omillar

Hududning investitsiya jozibadorligi ko'p omilli hodisa bo'lib, uni shartli ravishda beshta guruhga ajratish mumkin.

Tabiiy-geografik omillar

Hududning geografik joylashuvi, tabiiy resurslarga boyligi, iqlim sharoitlari investitsiyalarning tarmoq tarkibiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Masalan, transport yo'llari kesishmasida joylashgan hududlar logistika va savdo sohasida, qishloq xo'jaligiga qulay hududlar esa agrosanoat majmuasida ustunlikka ega bo'ladi. Tog'li va chegara oldi hududlar esa turizm va transchegaraviy savdo sohalarida o'ziga xos ustunlikka ega bo'lishi mumkin.

Infratuzilma omillari

Yo'l-transport tarmog'i, energiya ta'minoti barqarorligi, suv va muhandislik kommunikatsiyalari, raqamli aloqa infratuzilmasi investitsiya loyihalarini amalga oshirishning zaruriy shartlaridir. Infratuzilma yetishmovchiligi hatto eng jozibali soliq imtiyozlarini ham amalda samarasiz qilib qo'yishi mumkin. Xususan, barqaror elektr ta'minoti va yuqori tezlikdagi internet ulanishi zamonaviy sanoat va xizmat ko'rsatish sohaları uchun asosiy shart hisoblanadi.

Inson kapitali omillari

Malakali ishchi kuchining mavjudligi, ta'lim va kasb-hunar tayyorgarligi tizimining sifati, aholi migratsiyasi tendensiyalari hududning ishlab chiqarish salohiyatini belgilaydi. Yosh va faol aholiga ega, ammo ish o'rinlari yetishmaydigan hududlar, to'g'ri yondashuv bilan, mehnat resurslariga asoslangan tarmoqlar uchun qulay maydonga aylanishi mumkin.

Institutsional omillar

Mulk huquqlarining himoyalanganligi, ma'muriy protseduralarning soddaligi, mahalliy hokimiyat organlarining investorlar bilan ishlash tajribasi va shaffofligi investitsiya qarorlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Institutsional muhitning barqarorligi va bashorat qilinuvchanligi ko'p hollarda moliyaviy imtiyozlardan ham muhimroq mezon sifatida baholanadi.

Moliyaviy omillar

Mahalliy moliya bozorining rivojlanganligi, kreditlash imkoniyatlari, mintaqaviy investitsiya fondlarining mavjudligi investorlar uchun moliyalashtirish manbalarining xilma-xilligini ta'minlaydi. Moliyaviy infratuzilmaning zaifligi, ayniqsa kichik va o'rta biznes segmentida, loyihalarni amalga oshirishning asosiy to'siqlaridan biriga aylanadi.

Ushbu beshta omil guruhi alohida emas, balki bir-biri bilan uzviy bog'liq holda investitsiya qarorlariga ta'sir ko'rsatadi, shu sababli hududiy investitsiya siyosati ushbu omillarning barchasini qamrab oluvchi kompleks yondashuvni talab qiladi.

1-jadval

Hududiy investitsiya muhitining SWOT-tahlili (umumlashtirilgan model)

Kuchli tomonlar	Zaif tomonlar
Qulay geografik joylashuv, transport-logistika imkoniyatlari, tabiiy resurslar bazasi	Infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, ayrim hududlarda muhandislik-kommunikatsiya tizimlarining eskirganligi
Nisbatan arzon mehnat resurslari, yosh va faol aholi salohiyati	Malakali kadrlar yetishmovchiligi, kasb-hunar ta'limining bozor talabiga to'liq mos kelmasligi
Davlat tomonidan e'lon qilingan soliq va bojxona imtiyozlari	Imtiyozlarning ba'zan tanlab beriladigan xarakterga ega bo'lishi, shaffoflik yetishmovchiligi
Imkoniyatlar	Tahdidlar

Raqamli texnologiyalar orqali yangi tarmoqlarni rivojlantirish, mintaqaviy klasterlar shakllantirish	Qo'shni hududlar bilan investorlar uchun kuchayib borayotgan raqobat
Xorijiy va mahalliy institutsional investorlar kapitalini jalb qilish uchun yangi moliyaviy vositalar	Global iqtisodiy beqarorlik va tashqi bozorlar konyunkturasining o'zgaruvchanligi
Davlat-xususiy sheriklik orqali infratuzilmani jadal rivojlantirish	Iqlim o'zgarishi va ekologik omillarning ayrim tarmoqlarga salbiy ta'siri

Hududiy investitsiya mexanizmlarining asosiy yo'nalishlari

Davlat-xususiy sheriklik

Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmi infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishda davlat byudjetiga yuklamani kamaytirish imkonini beradi. Ayniqsa yo'l-transport, suv ta'minoti, energetika va ijtimoiy infratuzilma sohalarida xususiy sektor resurslarini jalb qilish hududlarning investitsion loyihalarni amalga oshirish qobiliyatini kengaytiradi. DXSh shakllari xilma-xil bo'lib, ular konsessiya, boshqaruv shartnomasi, «qur-boshqar-topshir» (BOT), «qur-egalik qil-boshqar-topshir» (BOOT) kabi modellarni o'z ichiga oladi. Har bir model risklarni taqsimlash bo'yicha o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, hudud sharoitiga eng mos modelni tanlash loyihaning uzoq muddatli barqarorligini belgilaydi.

DXSh loyihalarining samaradorligi ko'p jihatdan shartnomaviy munosabatlarning shaffofligi, risklarni taqsimlash mexanizmining aniqligi va loyihalarni monitoring qilish tizimining mavjudligiga bog'liq. Amaliyotda ko'pincha kuzatiladigan muammo - risklarni noto'g'ri taqsimlash, xususan, xususiy investor zimmasiga ortiqcha risk yuklanishi yoki aksincha, davlat tomonidan berilgan kafolatlarning byudjetga potentsial yashirin yuklama yaratishidir. Shu sababli DXSh loyihalarini baholashda «byudjet

uchun ehtimoliy majburiyatlar» (contingent liabilities) tahlili alohida ahamiyat kasb etadi.

Soliq va bojxona imtiyozlari

Soliq imtiyozlari investorlar uchun eng ko'zga ko'rinadigan rag'batlantirish vositasi hisoblanadi, biroq ularning samaradorligi hududning boshqa ustuvor omillari - malakali ishchi kuchi, energiya ta'minoti barqarorligi, bozorga yaqinlik - bilan uyg'un bo'lgandagina yuqori bo'ladi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, imtiyozlarni tanlab emas, balki aniq mezonlar (ish o'rinlari soni, eksport hajmi, texnologik yangilanish darajasi, qo'shilgan qiymat ko'rsatkichi) asosida berish imtiyozlarning maqsadli va oqilona taqsimlanishini ta'minlaydi.

Bundan tashqari, soliq imtiyozlarining «shaffofligi» masalasi alohida ahamiyat kasb etadi: imtiyozlarning har bir investor uchun individual tartibda emas, balki oldindan e'lon qilingan, barcha uchun bir xil tushunarli qoidalar asosida berilishi investorlar ishonchini mustahkamlaydi va korrupsiya risklarini kamaytiradi. Xalqaro amaliyotda bu tamoyil «qoidaga asoslangan» (rule-based) imtiyozlar tizimi deb ataladi, u «holatga qarab» (discretionary) qaror qabul qilishga nisbatan ancha barqaror va bashorat qilinuvchan hisoblanadi.

Erkin va kichik sanoat zonalari

Erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalari hududiy sanoatlashtirishning muhim vositasi sifatida qaralmoqda. Ularning samaradorligi nafaqat berilgan imtiyozlar miqdoriga, balki zona infratuzilmasining tayyorligi, boshqaruv kompaniyasining professional darajasi hamda zonaning mintaqaviy ishlab chiqarish zanjirlariga integratsiyalashuv darajasiga bog'liq. Tajriba shuni ko'rsatadiki, infratuzilmasi to'liq tayyorlanmagan zonalarda e'lon qilingan imtiyozlar amalda investorlarni jalb qilishga yetarli bo'lmaydi - investorlar ko'pincha «tayyor infratuzilma» mavjudligini imtiyozlardan ko'ra muhimroq mezon sifatida baholaydi.

Shuningdek, zonalarining bir-biridan ajratilgan holda emas, balki mintaqaviy klaster sifatida - ya'ni xomashyo yetkazib beruvchilar, qayta ishlash korxonalari va yakuniy mahsulot ishlab chiqaruvchilar zanjiri asosida shakllantirilishi ularning iqtisodiy samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Klaster yondashuvi, shuningdek, zona ichidagi korxonalar o'rtasida bilim va texnologiya almashinuvini rag'batlantiradi, bu esa uzoq muddatda mintaqaning innovatsion salohiyatini oshiradi.

Hududiy investitsiya fondlari va moliyaviy vositalar

Hududiy darajada maxsus investitsiya fondlarini yoki rivojlantirish institutlarini shakllantirish mahalliy loyihalarni moliyalashtirishning qo'shimcha manbai bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bunday fondlar orqali kichik va o'rta biznes loyihalariga kafolat berish, subsidiyalangan kreditlash hamda ventur moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish hududiy tadbirkorlik faolligini oshirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, so'nggi yillarda «yashil obligatsiyalar», «hududiy rivojlanish obligatsiyalari» kabi innovatsion moliyaviy vositalar ham dunyo amaliyotida keng tarqalmoqda. Ushbu vositalar mahalliy institutsional investorlar (pensiya fondlari, sug'urta kompaniyalari) kapitalini hududiy infratuzilma loyihalariga jalb qilish imkonini beradi, bu esa davlat byudjeti va xorijiy kreditlarga bo'lgan qaramlikni kamaytiradi. Ventur fondlari va «biznes-farishtalar» tarmoqlarini hududiy darajada rivojlantirish esa innovatsion, texnologik yo'naltirilgan startaplar uchun moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Institutsional va raqamli infratuzilma

Investorlar bilan ishlash bo'yicha «bir oyna» tizimlarini joriy etish, ruxsat beruvchi hujjatlarni rasmiylashtirish jarayonlarini raqamlashtirish, hududiy investitsiya loyihalari xaritasini yuritish kabi institutsional yechimlar investorlar uchun tranzaksion xarajatlarni sezilarli darajada kamaytiradi. Bunday tizimlar, shuningdek, investitsiya

qarorlarini qabul qilish jarayonining shaffofligini oshirib, korrupsiya risklarini kamaytiradi.

Raqamli boshqaruv tizimlari, xususan, hududiy investitsiya loyihalarining interaktiv xaritasi, onlayn monitoring paneli va investorlar uchun elektron murojaat tizimlari, nafaqat ma'muriy jarayonlarni tezlashtiradi, balki markaziy hokimiyat organlariga hududlardagi investitsiya faoliyati dinamikasini real vaqt rejimida kuzatish imkonini ham beradi. Katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish (data analytics) vositalari esa investitsiya siyosatini qaror qabul qilishda dalillarga asoslangan (evidence-based) yondashuvni ta'minlashga xizmat qiladi.

Inson kapitaliga yo'naltirilgan mexanizmlar

Investitsiya siyosatining muhim, ammo ko'pincha e'tibordan chetda qoladigan yo'nalishi - hududiy kasb-hunar ta'limi tizimini investorlar ehtiyojiga moslashtirishdir. Yirik investorlar bilan kasb-hunar ta'limi muassasalari o'rtasida hamkorlik dasturlarini yo'lga qo'yish, «sanoat uchun kadrlar tayyorlash» markazlarini tashkil etish orqali hududda malakali ishchi kuchi taklifini investitsiya loyihalariga talabiga muvofiqlashtirish mumkin. Bunday hamkorlik, shuningdek, ta'lim dasturlarining amaliy ko'nikmalarga yo'naltirilganligini oshirib, bitiruvchilarning bandlik darajasini yaxshilaydi.

2-jadval Mexanizmlarning qiyosiy tahlili

Mexanizm	Afzalliklari	Kamchiliklari / risklari	Samarali qo'llash sharti
Soliq imtiyozlari	Tez joriy etiladi, investorlar uchun tushunarli	Byudjet daromadlarini qisqartiradi, noaniq muddatda samara berishi mumkin	Aniq, o'lchanadigan natija mezonlariga bog'lanishi

Davlat-xususiy sheriklik	Xususiy kapital va tajribani jalb qiladi, byudjet yukini kamaytiradi	Murakkab shartnoma tuzilmasi, risklarni noto'g'ri taqsimlash xavfi	Shaffof tender jarayoni, aniq risk taqsimoti
Erkin/sanoat zonalari	Ishlab chiqarishni hududiy jamlaydi, klaster effektini beradi	Yuqori boshlang'ich infratuzilma xarajatlari talab qiladi	Infratuzilmani oldindan to'liq tayyorlash
Hududiy investitsiya fondlari	Mahalliy loyihalarga moslashuvchan moliyalashtirish beradi	Boshqaruv salohiyati va kapital yetishmasligi mumkin	Professional boshqaruv va shaffof mezonlar
Raqamli boshqaruv tizimlari	Tranzaksion xarajatlarni kamaytiradi, shaffoflikni oshiradi	Dastlabki texnologik va institutsional tayyorgarlik talab qiladi	Barcha davlat organlari o'rtasida integratsiya

Xorijiy davlatlar tajribasi: umumiy tendensiyalar

Xalqaro amaliyotni umumlashtirish shuni ko'rsatadiki, hududiy investitsiya siyosatida muvaffaqiyatga erishgan davlatlar odatda quyidagi umumiy tamoyillarga amal qiladi.

Birinchidan, investitsiya rag'batlantirish vositalari markaziy va mahalliy hokimiyat organlari o'rtasida aniq vakolat taqsimoti asosida qo'llaniladi - markaziy hokimiyat umumiy strategik yo'nalishni belgilasa, mahalliy organlar o'z hududining o'ziga xos ehtiyojlariga mos aniq dasturlarni ishlab chiqadi. Bunday «ko'p darajali boshqaruv» (multilevel governance) modeli markazlashgan va markazlashmagan yondashuvlarning eng yaxshi jihatlarini birlashtirishga imkon beradi.

Ikkinchidan, rivojlangan davlatlar tajribasida investitsiya rag'batlantirish agentliklari alohida, professional tashkilot sifatida faoliyat yuritadi, ularning asosiy

vazifasi nafaqat imtiyozlar berish, balki investorlarga «bir oyna» xizmatini ko'rsatish, loyihalarni hamrohlik qilish va hudud imidjini shakllantirishdan iborat. Bunday agentliklar ko'pincha investorlarni jalb qilish bo'yicha maxsus marketing strategiyasini ham amalga oshiradi.

Uchinchidan, muvaffaqiyatli hududiy rivojlanish dasturlari odatda uzoq muddatli (10–15 yillik) strategik reja asosida amalga oshiriladi, bu esa investorlar uchun bashorat qilinuvchan va barqaror muhit yaratadi. Qisqa muddatli, tez-tez o'zgaruvchan siyosat esa investorlar ishonchini pasaytiradigan asosiy omillardan biri hisoblanadi.

To'rtinchidan, ko'plab davlatlarda hududiy rivojlanish siyosati faqat moliyaviy rag'batlantirish bilan cheklanmay, balki ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi - bu «hududni yashash uchun jozibali qilish» strategiyasi deb ataladi, chunki malakali kadrlarni jalb qilish va ushlab qolish uchun nafaqat ish o'rni, balki sifatli turmush sharoiti ham zarur.

Beshinchidan, xorijiy tajribada hududiy investitsiya siyosatining natijalari muntazam ravishda mustaqil baholovdan o'tkaziladi, baholash natijalari esa ochiq e'lon qilinib, siyosatni tuzatishning asosiy manbai sifatida xizmat qiladi. Bu yondashuv siyosatning «o'z-o'zini o'rganish» (policy learning) qobiliyatini ta'minlaydi.

Zamonaviy tendensiyalar: raqamli transformatsiya, ESG va fintech vositalari

Hududiy investitsiya siyosatining zamonaviy bosqichi bir qator yangi omillar bilan tavsiflanadi. Ushbu omillar an'anaviy mexanizmlarni bekor qilmaydi, balki ularni to'ldirib, yangi sifat bosqichiga olib chiqadi.

Sun'iy intellekt va investitsiya qarorlarini qo'llab-quvvatlash tizimlari

Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (big data) texnologiyalari hududiy investitsiya siyosatini shakllantirishda dalillarga asoslangan yondashuvni yangi darajaga olib chiqmoqda. Prognozlashtiruvchi tahlil vositalari yordamida qaysi hududda qaysi tarmoq investitsiyalari eng yuqori iqtisodiy va ijtimoiy samara berishi mumkinligini

oldindan baholash, investorlarning xatti-harakati va tarmoq tendensiyalarini tahlil qilish, shuningdek investitsiya loyihalarini avtomatlashtirilgan tarzda monitoring qilish imkoniyati paydo bo'lmoqda. Bunday tizimlar, shuningdek, mintaqaviy «investitsiya muhiti indeksi» kabi ko'rsatkichlarni real vaqt rejimida yangilab borish imkonini beradi.

Fintech va raqamli moliyalashtirish platformalari

Moliyaviy texnologiyalar (fintech) sohasining rivojlanishi hududiy darajada moliyalashtirish manbalarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Ommaviy moliyalashtirish (crowdfunding) platformalari orqali kichik va o'rta biznes loyihalarini mahalliy va xalqaro investorlardan to'g'ridan-to'g'ri mablag' jalb qilish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Raqamli kredit platformalari va «peer-to-peer» kreditlash tizimlari an'anaviy bank kreditlashiga muqobil moliyalashtirish kanali sifatida, ayniqsa moliyaviy infratuzilmasi zaif hududlarda, muhim ahamiyat kasb etmoqda. Blokcheyn texnologiyasiga asoslangan aqlli shartnomalar (smart contracts) esa davlat-xususiy sheriklik loyihalarida shartnoma majburiyatlarining bajarilishini avtomatlashtirish va shaffoflikni oshirish salohiyatiga ega.

ESG mezonlari va barqaror investitsiyalar

Ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) mezonlarining global investitsiya qarorlarida ahamiyati ortib borishi hududiy investitsiya siyosatiga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Xalqaro institutsional investorlar va yirik korporatsiyalar ko'pincha o'z investitsiya qarorlarini hududning ekologik barqarorlik ko'rsatkichlari, energiya samaradorligi salohiyati va ijtimoiy javobgarlik amaliyotlari bilan bog'lamoqda. Shu sababli hududlar «yashil» sanoat zonalarini, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga asoslangan infratuzilmani va barqaror ishlab chiqarish standartlarini rivojlantirish orqali o'zining xalqaro ESG-yo'naltirilgan investitsiya oqimlariga jalb qilish salohiyatini oshirishi mumkin.

“Aqlli ixtisoslashuv” strategiyasi

“Aqlli ixtisoslashuv” (smart specialisation) kontseptsiyasi zamonaviy hududiy iqtisodiy siyosatning muhim metodologik yangiligi hisoblanadi. Ushbu yondashuvga ko’ra, har bir hudud barcha tarmoqlarni bir xilda rivojlantirishga urinish o’rniga, o’zining nisbiy ustunligi va innovatsion salohiyati eng yuqori bo’lgan tor doiradagi ixtisoslashuv yo’nalishlarini aniqlab, investitsiya resurslarini aynan shu yo’nalishlarga jamlashi lozim. Bunday yondashuv cheklangan resurslar sharoitida investitsiya siyosatining samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

Masofaviy ish va raqamli iqtisodiyotning hududiy ta’siri

Masofaviy ish shakllarining kengayishi va raqamli xizmatlar iqtisodiyotining o’sishi natijasida investitsiya jozibadorligi endi faqat fizik infratuzilma bilan emas, balki raqamli aloqa sifati, internet tezligi va zamonaviy ish maydonlari (kworking markazlar) mavjudligi bilan ham belgilanmoqda. Bu esa ilgari an’anaviy investorlar uchun unchalik jozibali bo’lmagan hududlarga ham raqamli xizmatlar va «masofaviy ishchi kuchi» yo’naltirilgan yangi turdagi investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatini ochmoqda.

Shartli (illyustrativ) misol: mexanizmlarning birgalikda qo’llanilishi

Nazariy tahlilni amaliy jihatdan yanada tushunarli qilish maqsadida quyida shartli “N” mintaqasi misolida investitsiya mexanizmlarining birgalikda qo’llanilish mantiqi tavsiflanadi. Ushbu misol real statistik ma’lumotlarga emas, balki yuqorida bayon etilgan nazariy qoidalarni illyustratsiya qilishga xizmat qiladi.

Faraz qilaylik, “N” mintaqasi qishloq xo’jaligi resurslariga boy, biroq qayta ishlash sanoati yetarli darajada rivojlanmagan hududdir. Ushbu holatda izchil investitsiya siyosati quyidagi bosqichlarni o’z ichiga olishi mumkin: birinchi bosqichda mintaqada agrosanoat yo’nalishidagi kichik sanoat zonasi tashkil etilib, uning zaruriy muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasi davlat mablag’lari va DXSh mexanizmi orqali birgalikda barpo etiladi; ikkinchi bosqichda zonaga joylashuvchi qayta ishlash

korxonalari uchun aniq natija ko'rsatkichlariga (eksport hajmi, ish o'rinlari) bog'langan soliq imtiyozlari joriy etiladi; uchinchi bosqichda mahalliy kasb-hunar kolleji bilan investorlar o'rtasida kadrlar tayyorlash bo'yicha hamkorlik dasturi yo'lga qo'yiladi; to'rtinchi bosqichda esa mintaqaviy investitsiya fondi orqali xomashyo yetkazib beruvchi fermer xo'jaliklariga subsidiyalangan kreditlar ajratiladi, bu esa zonadagi qayta ishlash korxonalari uchun barqaror xomashyo bazasini shakllantiradi.

Ushbu shartli misol shuni ko'rsatadiki, alohida olingan bitta mexanizm (masalan, faqat soliq imtiyozi) o'zi yakka holda barqaror natija bermaydi - mexanizmlarning bir-birini to'ldiruvchi tizim sifatida, aniq izchillikda qo'llanilishi zarur.

Mavjud amaliyotdagi muammoli jihatlar

O'tkazilgan tahlil quyidagi asosiy muammolarni aniqlashga imkon berdi.

1. Hududiy investitsiya dasturlari ko'pincha yuqoridan pastga yondashuv asosida shakllantiriladi, bu esa mahalliy o'ziga xosliklarning to'liq hisobga olinmasligiga olib keladi. Natijada, bir xil turdagi rag'batlantirish choralari turli tabiiy-iqtisodiy sharoitga ega hududlarga bir xilda tatbiq etiladi.

2. Imtiyozlar tizimi va infratuzilma rivojlanishi o'rtasidagi muvofiqlashtirish yetarli emas - ba'zi hollarda imtiyozli maqom berilgan hududlarda zarur muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasi mavjud bo'lmaydi, bu esa e'lon qilingan imtiyozlarning amaliy ahamiyatini pasaytiradi.

3. Hududiy darajada investitsiya loyihalarini kuzatish va baholash tizimi hali yetarlicha rivojlanmagan, bu esa mexanizmlarning real samaradorligini baholashni qiyinlashtiradi va siyosatni o'z vaqtida tuzatish imkoniyatini cheklaydi.

4. Hududiy moliyaviy institutlar tizimi hali yetarlicha rivojlanmagan bo'lib, ko'plab hududlarda kichik va o'rta biznes loyihalari uchun mahalliy moliyalashtirish manbalari cheklangan, bu esa loyihalarni markaziy byudjet yoki xorijiy kreditlarga bog'liq holga keltiradi.

5. Ma'muriy protseduralarning murakkabligi va turli davlat organlari o'rtasidagi vakolatlarning aniq taqsimlanmaganligi investorlar uchun qo'shimcha tranzaksion xarajatlar va vaqt yo'qotishlariga sabab bo'lmoqda.

6. Inson kapitali va investitsiya ehtiyojlari o'rtasidagi nomuvofiqlik - ya'ni hududda tayyorlanayotgan kadrlarning malakasi investorlar talab qilayotgan malaka darajasiga to'liq mos kelmasligi - muhim cheklovchi omil bo'lib qolmoqda.

7. Hududlar o'rtasida investitsiya siyosatini muvofiqlashtirish mexanizmi yetarli emas, bu esa ba'zan qo'shni hududlar o'rtasida bir xil investorni jalb qilish uchun samarasiz «imtiyozlar poygasi»ga olib kelishi mumkin.

Hududiy investitsiya siyosatini baholash mezonlari va monitoring modeli

Hududiy investitsiya mexanizmlarining samaradorligini ob'ektiv baholash uchun ko'p mezonli baholash tizimini joriy etish maqsadga muvofiqdir. Bunday tizim quyidagi asosiy ko'rsatkich guruhlarini o'z ichiga olishi mumkin.

Ko'rsatkich guruhi	Namunaviy ko'rsatkichlar
Miqdoriy ko'rsatkichlar	Hududga jalb qilingan investitsiya hajmi; yaratilgan ish o'rinlari soni; eksport hajmining o'sishi; hudud yalpi mahsulotidagi investitsiyalar ulushi
Sifat ko'rsatkichlari	Jalb qilingan investitsiyalarning texnologik darajasi; qo'shilgan qiymat ko'rsatkichi; ekologik barqarorlik mezonlariga muvofiqligi
Institutsional ko'rsatkichlar	Investorlar bilan ishlash jarayonlarining o'rtacha davomiyligi; ma'muriy protseduralar soni; murojaatlarni ko'rib chiqish muddati
Ijtimoiy ko'rsatkichlar	Mahalliy aholi bandligiga ta'sir; mahalliy kadrlar malakasini oshirish dasturlarining amalga oshirilishi; ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanishi

Ushbu ko'rsatkichlar asosida har bir hudud uchun yillik «investitsiya muhiti indeksi» (IMI) hisoblab chiqilishi mumkin. Kontseptual jihatdan bunday indeks quyidagi umumlashtirilgan ko'rinishda ifodalanishi mumkin:

$$IMI = w1 \times Km + w2 \times Ks + w3 \times Ki + w4 \times Kij$$

bu yerda Km, Ks, Ki, Kij - mos ravishda miqdoriy, sifat, institutsional va ijtimoiy ko'rsatkichlar guruhi bo'yicha normallashtirilgan qiymatlar (0 dan 1 gacha), $w1...w4$ esa ularning nisbiy ahamiyatini aks ettiruvchi vazn koeffitsientlari bo'lib, ularning yig'indisi birga teng bo'ladi ($w1+w2+w3+w4 = 1$). Vazn koeffitsientlarining aniq qiymatlari mamlakat yoki mintaqa ustuvorliklaridan kelib chiqib, ekspert baholash yoki statistik usullar (masalan, asosiy komponentlar tahlili) yordamida belgilanishi mumkin.

Hisoblangan indeks natijalari markaziy va mahalliy hokimiyat organlari tomonidan qarorlar qabul qilishda qo'llanilishi mumkin. Bunday monitoring modeli, birinchidan, hududlar o'rtasida sog'lom raqobat muhitini shakllantiradi, ikkinchidan, siyosat samarasizligini o'z vaqtida aniqlash va tuzatish imkonini beradi, uchinchidan, resurslarni eng samarali natija beradigan yo'nalishlarga qayta taqsimlash uchun asos yaratadi.

Takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar

Yuqoridagi tahlil asosida hududiy investitsiya mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha quyidagi yo'nalishlar taklif etiladi.

1. Hududiy investitsiya siyosatini har bir mintaqaning tarmoq-ixtisoslashuvi va resurs salohiyatiga mos ravishda differensiallashgan asosda shakllantirish, buning uchun har bir hudud kesimida «investitsiya pasporti» tizimini joriy etish;
2. Soliq imtiyozlarini aniq, o'lchanadigan natija ko'rsatkichlariga (ish o'rinlari, eksport, investitsiya hajmi, texnologik yangilanish) bog'lash va ularning bajarilishini muntazam monitoring qilish;

3. DXSh loyihalarini amalga oshirishda risklarni taqsimlash bo'yicha standart shartnomaviy modellarni ishlab chiqish va ularni barcha hududlarda birxillashtirilgan tartibda qo'llash;

4. Erkin va sanoat zonalarini tashkil etishdan oldin infratuzilma tayyorligini majburiy shart sifatida belgilash, shuningdek zonalarini mintaqaviy ishlab chiqarish klasterlari asosida loyihalashtirish;

5. Hududiy investitsiya fondlari faoliyatini kengaytirib, ularga kichik va o'rta biznes uchun kafolat mexanizmlarini, shuningdek hududiy rivojlanish obligatsiyalari kabi innovatsion vositalarni kiritish;

6. Investorlar bilan ishlash jarayonlarini yagona raqamli platformaga integratsiyalash orqali ma'muriy xarajatlarni qisqartirish va jarayonlar shaffofligini oshirish;

7. Hududiy investitsiya loyihalari samaradorligini baholashning yagona metodologiyasini va yillik «investitsiya muhiti indeksi»ni joriy etish;

8. Kasb-hunar ta'limi tizimini yirik investitsiya loyihalari ehtiyojlariga moslashtirish maqsadida investorlar va ta'lim muassasalari o'rtasida hamkorlik dasturlarini rivojlantirish;

9. Hududiy investitsiya rag'batlantirish agentliklarini alohida professional institut sifatida shakllantirish, ularga investorlarga to'liq hamrohlik qilish vakolatini berish;

10. Qo'shni hududlar o'rtasida investitsiya siyosatini muvofiqlashtirish mexanizmini joriy etish orqali samarasiz «imtiyozlar poygasi»ning oldini olish;

11. Uzoq muddatli (kamida 10 yillik) hududiy investitsiya strategiyalarini ishlab chiqish orqali investorlar uchun bashorat qilinuvchan va barqaror institutsional muhitni ta'minlash;

12. Hududiy investitsiya loyihalarini tanlash va monitoring qilishda sun'iy intellektga asoslangan tahliliy vositalarni joriy etish;

13. Kichik va o'rta biznes loyihalarini moliyalashtirishda fintech platformalari (ommaviy moliyalashtirish, raqamli kreditlash) uchun huquqiy asosni shakllantirish;

14. Hududiy investitsiya loyihalarini tanlashda ESG (ekologik, ijtimoiy, boshqaruv) mezonlarini bosqichma-bosqich joriy etish;

15. Har bir hudud uchun «aqli ixtisoslashuv» tamoyili asosida ustuvor investitsiya yo'nalishlarini aniqlab, resurslarni shu yo'nalishlarga jamlash.

Xulosa.

Hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiya mexanizmlarining samaradorligi ularning alohida-alohida emas, balki bir-biri bilan uyg'unlashgan tizim sifatida qo'llanilishiga bog'liq. Soliq imtiyozlari, davlat-xususiy sheriklik, sanoat zonalari va moliyaviy vositalar infratuzilma rivojlanishi hamda institutsional islohotlar bilan birga amalga oshirilgandagina barqaror natija berishi mumkin. Nazariy tahlil shuni ko'rsatadiki, hududlararo tafovutning kamayishi (konvergensiya) avtomatik jarayon emas - u faqat institutsional va infratuzilma shart-sharoitlari ta'minlangandagina ro'y beradi, aks holda kumulyativ mexanizmlar hisobiga tafovut yanada chuqurlashishi mumkin.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, hududlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga oluvchi, natijaga yo'naltirilgan, shaffof monitoring tizimiga ega hamda uzoq muddatli strategik rejalashtirishga asoslangan investitsiya siyosati hududlararo iqtisodiy nomutanosiblikni kamaytirishning eng muhim omili bo'lib xizmat qiladi. Taklif etilgan «investitsiya muhiti indeksi» modeli, qiyosiy jadval va shartli misol nazariy qoidalarni amaliy qarorlar qabul qilish jarayoniga bog'lash uchun metodologik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Kelgusi tadqiqotlar doirasida taklif etilgan «investitsiya muhiti indeksi» modelini aniq statistik ma'lumotlar asosida sinovdan o'tkazish, shuningdek turli hududiy tiplar (chegara oldi, tog'li, cho'l zonasi) uchun mexanizmlarni differensiallashtirish masalalarini chuqurroq o'rganish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining «Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida»gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasining «Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida»gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy hujjatlari.
4. Myrdal, G. Economic Theory and Under-developed Regions - hududiy iqtisodiy nazariyaning kumulyativ sabab-oqibat konsepsiyasi bo'yicha asosiy manba.
5. Krugman, P. Geography and Trade - yangi iqtisodiy geografiya nazariyasi bo'yicha asosiy manba.
6. Porter, M. The Competitive Advantage of Nations - mintaqaviy raqobatbardoshlik va klasterlar nazariyasi bo'yicha asosiy manba.
7. Barro, R., Sala-i-Martin, X. Economic Growth - konvergensiya nazariyasi va beta-konvergensiya modeli bo'yicha asosiy manba.
8. Jahon banki tomonidan chop etilgan hududiy investitsiya muhiti va biznes yuritish sharoitlari bo'yicha tahliliy hisobotlar.
9. YuNKTAD (BMTning Savdo va taraqqiyot bo'yicha konferensiyasi) tomonidan chop etilgan jahon investitsiya hisobotlari.
10. IFC (Xalqaro moliya korporatsiyasi) tomonidan chop etilgan davlat-xususiy sheriklik bo'yicha uslubiy qo'llanmalar.
11. Foray, D. Smart Specialisation: Opportunities and Challenges for Regional Innovation Policy - «aqlli ixtisoslashuv» kontsepsiyasi bo'yicha asosiy manba.
12. Jahon iqtisodiy forumi (World Economic Forum) tomonidan chop etilgan raqamli transformatsiya va fintech bo'yicha tahliliy hisobotlar.
13. BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDG) doirasidagi ESG-investitsiyalar bo'yicha uslubiy hujjatlar.

